

Uddannelse under omdannelse

Om de nye studieordninger på Forhistorisk Arkæologi, AU

Mads Kähler Holst og Helle Juel Jensen

Igennem de seneste år er der på Aarhus Universitet arbejdet med at lave nye studieordninger for bl.a. Forhistorisk Arkæologi på bachelor- og kandidatuddannelse. Følgende indlæg præsenterer nogle af de betingelser, overvejelser og visioner, der ligger bag arbejdet og lidt om resultatet.

Studieordninger og uddannelse

Studieordninger på Universitetet er produkter af mange(s) interesser, krav og forventninger: De skal bl.a. indordnes ministerielle bekendtgørelser (læs: politiske ideologier) og Fakultetets uddannelsespolitiske strategier; de skal så vidt muligt imødekomme aftagernes forventninger til kandidaterne; men de bør ikke mindst afspejle en faglig dynamik med visioner for fagets fremtid og virkeområder (fig. 1).

Ministeriet og Fakultetets skiftende uddannelsesmæssige fokusområder med efterfølgende krav har i de senere år gjort de enkelte studieordninger til forholdsvis kortlivede dokumenter, hvor blækket knapt er tørt før nye ideer og initiativer skal udmøntes. Et godt eksempel på en overordnet detailstyring af de enkelte uddannelsesforløb er den kommende studiestruktur ved Det Humanistiske Fakultet, AU. Med virkning fra september 2010 skal alle uddannelser ved fakultetet således dedikere

UDDANNELSERNE OG DE MANGE INTERESSER

Fig. 1. Studieordningerne definerer rammerne for uddannelsen af arkæologer, men de er også i selv defineret af mange forskellige interesser.

10 ECTS til en række på forhånd godkendte tværfaglige valgfag eller HUM-fag. Formålet er at sikre, at de studerende tidligt i uddannelsen får mulighed for at indgå i tværfaglige sammenhænge, samt – i videre perspektiv – at åbne et vindue for udveksling af studerende i et indre uddannelsesmarked på Fakultetet. Hertil kommer, at minimum et halvt årsværk på fakultetets kandidatuddannelser skal bestå af (tvær)faglige udbud, såkaldte Profiler, der skærper de studerendes karrierebevidsthed, og som derfor eksplicit skal inddrage arbejdsmarkedsaspekter (fig. 2).

Som det antydes ovenfor, iværksættes disse og lignende initiativer for at realisere tidens nye uddannelsespolitiske mantraer, *fleksibilitet, tværfaglighed og kompetencebevidsthed*, i et forsøg på – i løbet af uddannelsen – at ruste den studerende til fremtidens mere segmenterede arbejdsmarked. Man kan mene, at disse tiltag er en regulær ekspropriation af uddannelsernes kernefaglige råderum. Eller man kan anskue den ny struktur som et velkomment forsøg på at bringe de humanistiske uddannelser ind i det 21. århundrede med tidens aktuelle opprioritering af kompetencer frem for viden, dvs. vægtning af at de studerende behersker generelle metodiske og teoretiske redskaber frem for specialiseret empirisk kendskab.

Men hvad med det kernefaglige?

Uanset standpunkt er det klart, at de mange interesser skaber en potentiel risiko for at fagligheden udvandes. Det er derfor afgørende, at vi definerer nogle indholdsmæssigt langsigtede mål baseret på vores forventninger og ønsker til den faglige udvikling. I arbejdet med studieordningerne på Forhistorisk Arkæologi, AU fra 2008 – 2010 har vi derfor valgt at prioritere fire hovedområder:

Metodeprofessionalisering. Arkæologien i Danmark og de øvrige europæiske lande har som bekendt i de seneste år gennemgået en betydelig udvikling som følge af implementeringen af Malta- eller Valetta-konventionen. Det har medført en betydelig professionalisering af den arkæologiske virksomhed med øgede krav til dokumentation og arbejdsprocedurer. Det er en udvikling, som vi kan forvente fortsætter. Sammenlignes forholdene i Danmark med flere af de øvrige europæiske lande – først og fremmest Holland og Sverige – er den indledende plan-

lægning og den afsluttende opfølgning på udgravninger væsentligt mere omfattende og sat i strammere system. Det gælder udvikling af strategiprogrammer for den arkæologiske virksomhed og tilknyttede naturvidenskabelige undersøgelser; modelleringer af potentielle fundintensiteter i landskabet; større integrering af arkæologien i den generelle planlægning; og statistiske undersøgelser af den arkæologisk udgravnings- og publikationsvirksomhed.

Denne udvikling er det selvfølgelig væsentligt, at vi forholder os til på arkæologi-uddannelserne. Det er også inden for dette område, at vi umiddelbart møder de tydeligste ønsker fra vores museale aftagere, fordi metodeprofessionaliseringen allerede er en realitet i den arkæologiske virksomhed. Samtidig er det en stor udfordring for universitetet, fordi det metodiske område er ressourcerelevende både mht. undervisning og udstyr.

Vi har i de løbende revisioner af studieordningerne satset på tre områder, der alle bliver obligatoriske (Figur 2):

1. Udvikling af feltarkæologien på bacheloruddannelsen, der fra 2008 omfatter tre forløb: Et teoretisk-øvelsesbaseret forløb om arkæologiske data, uddannelsesgravningen og et efterbearbejdningsforløb, hvor de studerende udarbejder beretning på den udgravning, de har deltaget i.
2. Fra 2010 et nyt bachelorforløb i Arkæologi og Naturvidenskab, der skal give de studerende et grundlæggende kendskab til en bred vifte af naturvidenskabelige analysers anvendelsesområder inden for arkæologien. Vi håber fremadrettet at kunne udvikle det område yderligere i samarbejde med de naturvidenskabelige fag på universitetet og Moesgård Museums naturvidenskabelige afdeling f.eks. ved at kunne tilbyde valgfag.
3. Udvikling af et kandidat-forløb i Eksplorativ dataanalyse, der giver de studerende et kendskab til kvantitative metoder til håndtering af arkæologiske data.

Metodeprofessionaliseringen er således et område, som vi har fokuseret en del på i udviklingen af uddannelsen af Forhistorisk Arkæologi. Men vi må også sige, at vi med den tid og økonomi vi har til

BACHELORUDDANNELSE

1. sem.	2. sem.	3. sem.	4. sem.	5. sem.	6. sem.
Introduktion til arkæologien 5 ECTS	Forhistorisk kultur II 10 ECTS	Udgravningsbearbejdning 10 ECTS	Arkæologiske forskningsprocesser 10 ECTS	Bachelor projekt 15 ECTS	Tilvalg på andre fag 30 ECTS
Forhistorisk kultur I 15 ECTS	Romersk jernalder til vikingetid	Feltarkæologi post-udgravning	Metode og projektarbejde	Skriftligt projekt inden for forh. ark. emne	
Stenalder til førromersk jernalder	Udgravning og data 10 ECTS Feltarkæologi teoretisk introduktion	Arkæologi og naturvidenskab 10 ECTS	Materiel kultur og samfund 10 ECTS Teori-introduktion		Tilvalg på andre fag 15 ECTS
Materiel kultur 10 ECTS	Arkæologisk udgravning 10 ECTS	HUM-fag 10 ECTS Valgfag	Studium Generale 10 ECTS		
Stenalder til førromersk jernalder	Uddannelsesgravning		Kulturfagernes historie og erkendelse		

KANDIDATUDDANNELSE

1. sem.	2. sem.	3. sem.	4. sem.
Scandinavian Archaeology I 10 ECTS	Scandinavian Archaeology III 20 ECTS	Valgfag/praktik 10 ECTS	Speciale 30 ECTS
Scandinavian Archaeology II 10 ECTS	Scandinavian Archaeology forløbene er tematiske og dækker på skift Sten-, bronze- og jernalder/	Valgfag/praktik 10 ECTS	
Teoretiske perspektiver 10 ECTS	Eksplorativ dataanalyse 10 ECTS	Valgfag/praktik 10 ECTS	

Fig. 2. Grundstrukturen i uddannelsen i Forhistorisk Arkæologi på Aarhus Universitet.

Der er principielt tale om to uddannelser – henholdsvis en bachelor- og en kandidatuddannelse.

Uddannelsen består af en række forløb, hvis omfang måles i såkaldte ECTS-point. Der går 60 ECTS på et årsværk. De forløb, der i den nye studieordning på bacheloruddannelsen er fælles for Middelalder-renæssance-arkæologi og Forhistorisk Arkæologi er markeret med lys grå tone. Valg-, profil- og suppleringsfag er markeret med mørkere gråt.

rådighed ikke kan levere studerende med fuldt færdige kompetencer til at lede enhver form for udgravning. Der er tale om, at vi bestræber os på at give de studerende nogle udvalgte basale kompetencer, forhåbentlig af høj kvalitet, som de efter endt uddannelsen kan bygge videre på. Arkæologiuddannelserne på AU og KU arbejder på foranledning af Det arkæologiske Råd i øjeblikket sammen med repræsentanter for de arkæologiske museer om hvordan vi bedst får arrangeret denne forbindelse mellem universitets- og efteruddannelse.

Udvidet fagforståelse. Det arkæologiske fagområde dækker bredere i dag end tidligere. Der gælder de opgaver, der skal varetages af de færdiguddannede arkæologer, hvor forskellige former for kulturarvsforvaltning, marinarkæologi, nye formidlingsformer og -medier er vokset frem. Det gælder også forsknings-mål og -midler med en kraftigt voksende tværfaglighed både i forhold til naturvidenskaber og andre humanistiske fagområder. Kognitiv arkæologi, visuel antropologi, arkæologisk GIS og IT-anvendelse, geoarkæologi osv. er grundlæggende tværfaglige områder, hvor de arkæologiske kompetencer skal suppleres med indhold fra et andet fagområde.

Hele denne udvidelse af arkæologien kan ikke dækkes inden for en enkelt arkæologiuddannelses rammer, men både af hensyn til fagets udvikling og de studerende arbejdsmæssige muligheder er det meget væsentligt, at vi sikrer rammerne for udviklingen af denne form for tværfaglighed. Vi kommer på den måde til at skelne mellem nogle faglige grund-kompetencer og viden, som alle forhistoriske arkæologistuderende skal komme i besiddelse af, og nogle specialistområder, som de studerende må vælge mere individuelt.

Specialisering åbner spørgsmålet, om der er specialområder, som vi selv skal udvikle og tilbyde til et bredere marked end vores egne studerende, bl.a. gennem et konstruktivt engagement i de før omtalte HUM-fag og Profiler. Vi er kun i en opstart på den front, men indtil videre har vi tre områder, som vi på Forhistorisk Arkæologi gerne vil arbejde videre med. Det gælder Arkæologisk IT, Geo-/miljø-arkæologi og Visuel antropologi.

Internationalisering: De nye universitetsstrukturer skaber ligeledes i princippet gode rammer for studier i specialområder i kraft af en mere åben og til-skyndende politik for udlandsophold. I praksis er det imidlertid noget af en jungle at finde og sammensætte de velegnede kursusforløb i et ikke altid lige gennemskueligt internationalt uddannelsesmarked. Set fra et snævert fagligt arkæologisk synspunkt har vi derfor endnu ikke fået fuldt udbytte af de muligheder, og der ligger en opgave for både studerende og studiet i at identificere de bedste tilbud.

Internationalisering går imidlertid begge veje, og faget bestræber sig på at give udenlandske studerende appetit på studier på kandidatuddannelsen i Forhistorisk Arkæologi, AU. Bestræbelserne er bl.a. begrundet i ønsket om et større studenter-volumen på dette niveau, men også i den hensigt at tilføre uddannelsen et internationalt perspektiv i form af udenlandske studerendes andre erfaringer. Af denne grund udbydes disciplinerne på kandidatens første to semestre på engelsk, og det overvejes at udbyde en ren engelsksproget kandidat. Beslutningen er imidlertid ikke helt simpel at træffe, da den har konsekvenser for valg eller snarere fravalg af pensum.

Forskningsretning. Den sidste prioritet er af mere idealistisk karakter. Vi har haft et ønske om at uddannelsen i Forhistorisk Arkæologi klart signalerer forskningen som et af de absolut væsentligste mål for den arkæologiske virksomhed. Den fremhævnings afspejler dels klassiske universitetsidealer om forskningens væsentlighed og dels en opfattelse af, at forskningsdimensionen reelt har været under pres i dansk arkæologi pga. både bureaukratiseringen af den antikvariske virksomhed og den løbende omorganisering af universitetsfagene med en større orientering mod masseuddannelse og en tendens til en udskillelse af forskningen i projekter frigjort fra uddannelsesaktiviteterne.

I praksis har vi forsøgt at opnå målet om en styrkelse af forskningsperspektivet ved at opprioritere teoretiske fag og lægge vægt på, at de studerende arbejder problemorienteret i opgaver gennem studiet. Specielt forløbet "Arkæologiske Forskningsprocesser" har til hensigt tidligt at introducere de studerende til, hvordan arkæologisk

forskning foregår, og i praksis lade dem prøve at arbejde forskningsorienteret.

Rammestudieordning for Moesgård-fagene:

De nye studerende, der starter på uddannelserne i hhv. Forhistorisk Arkæologi og Middelalder- og Renæssance-arkæologi på Aarhus Universitet her i efteråret 2010, kommer som de første til at følge en ny, såkaldt rammestudieordning. En rammestudieordning indebærer, at der er et fælles indhold mellem flere fag, i vores tilfælde altså mellem Forhistorisk og Middelalder-Renæssancearkæologi.

Et af hovedformålene med rammestudieordningen er at opnå en bedre udnyttelse af ressourcer. Hvor der er et indholdsmæssigt overlap kan undervisning gennemføres på tværs af fagene, og de frigjorte undervisningsressourcer kan bruges på at øge forelæsningsstimetallet generelt. På samme måde skulle det gerne blive lettere at samarbejde om nye fælles initiativer, som f.eks. udviklingen af nye undervisningsområder. I år er det kun bacheloruddannelsen, der er inddraget i rammestudieordningen, men fra næste år bliver det også gældende på kandidatuddannelsen. Her er det også et væsentligt motiv at give holdene et øget volumen, der kan støtte et studiemiljø og øge dynamikken i undervisningen.

I praksis er det de metodiske og teoretiske fag, som bliver fælles. Det gælder et generelt introduktionsforløb, de tre feltarkæologiske/metodiske forløb, og et teoretisk forløb. Ved siden af det kører hvert fag fortsat sine fagspecifikke discipliner.

I nogle henseender er rammestudieordningen et væsentligt symbolsk skridt, fordi det formelt ophæver de to fags autonomi i forhold til hinanden, og dermed også udfordrer den identitet, som fagene har, og som jo nok i høj grad er blevet udviklet med både positiv og negativ reference til hinanden. Men samtidig er det klart, at i den universitetsstruktur, der har udviklet sig igennem de seneste år, står små fag svagt. Vi har derfor i stigende grad brug for hinanden og et tættere samarbejde, og når alt kommer til alt, så er der vel ikke nogen, vi hellere vil være sammen med? Derfor er rammestudieordningen på nogle måder et led i den lange række af vedvarende forandringer, som fagene gennemgår, som en del af deres udvikling og tilpasning til nye

krav og ønsker fra studerende, undervisere, ministerium, universitet og aftagermarked.

Afslutning

I det foregående har vi forsøgt i kort form at skitsere de ydre betingelser, tiltag og planer, der ligger bag den aktuelle såvel som den umiddelbart forestående uddannelse af forhistoriske arkæologer på AU.

Uddannelse er imidlertid ikke blot et spørgsmål om valg af samarbejder og prioritering af hovedområder. Ethvert tiltags succes er betinget af den måde, det bliver serveret på, dvs. refleksion over læringsmønstre og eksamensformer. Vi er langt fra verdensmestre i den disciplin, men der bruges stadig mere energi til at planlægge undervisning, der styrker læringsprocessen ved at tvinge den studerende ind i rollen som medspiller og medansvarlig for afviklingen af et givet forløb. Bevidstheden om medansvar for egen uddannelse er ligeledes en afgørende faktor i forbindelse med den stigende mængde af valgfag og faglige toninger som fakultetet præsenterer de studerende for.

Initiativer, visioner og gode hensigter kan imidlertid ikke søsættes uden at skæve til ressourcer – og flere af de anførte tiltag er som allerede nævnt ressourcekrævende med hensyn til undervisning og ikke mindst teknisk udstyr. De fleste humanistiske fag – inklusive arkæologi – er placeret i universiteternes billigste takstgruppe: et aktivitetsafhængigt tilskud, der er baseret på takster fastsat direkte på finansloven. Universitetets uddannelser er takset forskelligt, alt efter myndighedernes forestilling om indhold og krav til undervisning. Eksempelvis bevilges en række naturvidenskabelige uddannelser, grundet krav til bl.a. laboratorieudstyr, det dobbelte. Det må konstateres, at udviklingen af en moderne arkæologiuddannelse, ikke mindst m.h.t. metode-professionalisering, begrænses af forældede stereotyper om uddannelsens karakter af 'kridt og tavleundervisning.' I forbindelse med den nyligt overståede evaluering (akkreditering) af de arkæologiske uddannelser er vi derfor i dialog om en evt. takstforhøjelse. Udsigterne er desværre ikke lyse, men intet er endnu helt afgjort.